

Iz starih Srbulja

tekst preuzet iz:

Vukićević, M.M. Iz starih Srbulja. / Glasnik Zemaljskog
muzeja u Bosni i Hercegovini 8(1901),31-39

Из старых Србуља.

Downloaded from ascelibrary.org by University of California, San Diego on 06/06/14. Copyright ASCE, For All Rights Reserved, No part of this document may be reproduced without written permission from ASCE.

професор Мил. М. Вукићевић у Београду.

Julia mjeseca godine 1899. ukazao mi se prilika da proputujem jedan dio Bosne i Hercegovine. Priбирајући na putu građu za istoriju Bosne i Hercegovine, naiđem na izvjesan broj starih Srbuļa i u njima raznih zapisa i biljezaka. Jedan dio tih zapisa i biljezaka iznosim ovdje na javnost zajedno s onim Srbuļima.

Сарајево.

Принцијепини у Сарајево, обилазео сам појединачно знатнија мјеста и зграде, па сам се 5. јула по подне свратио и у Музеј Старе Цркве. Од свих ствари највише ме занимаху Србуље, јер се надах да ћу у њима наћи ма што, што би ми послужило као грађа за историју. С тога сам свеколику пажњу обратио овим старим књигама.

1. Од свих књига највише ме занимање и својим обликом и старinom и леном писмена један **НОМОКАНОН**. Књига је занимљива и по старини, јер је писана на углађеном пергаменту лијепог уставним словима, која су мјестимиче искићена разним бојама. У тексту има скраћеница, по гдје која ријеч наглашена је. Облик је књиге фолно (дужина $33\frac{1}{2}$ цм а ширина $26\frac{1}{2}$ цм). Наслов јој је:

Второй же главный грехъ нашихъ языковъ неослабный и казательный
нашихъ языковъ законодательство.

Црква је настала према једном старом црквеном уставу. И тако не би било више зграда, по самом рукопису видјело би се да су га илеале двије руке. Али у средини на I листу 26. свезака стоји при врху знамен: ф њ а еаѣ пиа гфшнъ ширеиак.

H

На крају овога рукописа, на последњем листу, пише се тајно:
букицом латин. још над њим разријешено пише: Он којега зову ифкице.

написа је калпо(ч)гнбон и христолюбикон и прѣбнокон го(по)ги днотици кира еленѣ въ лѣто шести тисѹчно шми ктно седмидесетѣде(кѣтъ).

Ова година од створења свијета 6879., кад се преведе на рачунање од рођења Христовог, онда излази 1371. год. Питање је сад: која је то деспотица кира Јелена? Према ономе, како је преписивач овога номоканона титулише: благочестива, христољубива, превисока госпођа кира Елена ја мислим, да се нико други не може узети под тим именом но Јелена, жена српског цара Душана. Овако мислим зато, што у 1371. год. не знам ни за једну другу Јелену осим Душанову и што је царица Јелена вољела да помаже ондашње преписивање црквених књига. Да је то заиста вољела тврди запис, који се налази на тумачењу јеванђеља од бугарског архијепског Теофилакта, који је објавио г. Љуба Стојановић у Споменику Срп. Краљ. Академије Наука (књига XXX., страна 45.), гдје се између осталог каже за царицу Јелену: Благо-кѣрна и христолюбива и света царица Елена грѣхѣ и много оуриде и љубовь неизреченю о икани кветыхъ писанимъ нмѣци елико дрѣгы никтоже...

Осим ове књиге има још и других, које су написане помоћу ове царице српске, а уопште се зна да је она била штедар ктитор српских задужбина, особито Хилендара у Светој Гори. Према томе судим, да поменута кира Јелена у овом номоканону нико други не може бити но Јелена, царица српска, жена цара Душана.

У овом номоканону, на истом мјесту, гдје је горе поменути запис, има још један такођер тајном буквицом, који је и прије мене опазно г. Љ. Стојановић и објавио у поменутој књизи Споменика Срп. Краљ. Академије Наука, али који није разријешно. Тај запис гласи:

Сію книгѣ прочитахъ азъ грѣшнихъ фѣрфѣтѣ жзкдрмѣтѣ

Овај начин тајне буквице, чије ријешење зависи највише од положаја тачака испод и изнад писмена, разријешно је г. Драгутин Костић у својој расправи: „Тајно писање у споменицима српским“, која је штампана у ЛШ. Гласу Српске Краљевске Академије. По његовом ријешењу горњи запис тајном буквицом значи христѣфоръ житомн(і)мнчъ. Према томе цео запис гласи:

Сію книгѣ прочитахъ азъ грѣшнихъ христѣфоръ житомн(і)мнчъ.

На самим корицама овога номоканона има запис од године 1729. или 59., из кога се дознаје да је књига сарајевске цркве.

Текст је номоканона исписан у два ступца на страни. Висина ступаца је 25 цм. Ширина оба ступца 17³/₄ цм. Поједини редови су дуги 8 цм. Висина слова у тексту 4 мм. Проред између редова 5 мм. На једној страни у једном ступцу има 30 редова. Рукопис је састављен из свежања. Сваки свежањ има по 8 листа. Свежњева има 48, те би

према томе требало да буде у рукопису 384 листа, али претпоследњи свежањ има 6, а последњи 5 листа. Осим тога неки свежњеве у средини нијесу потпуни, као н. пр. 20. свежањ нема 2. и 6. листа; 24. нема другог листа и т. д.

Испод текста, на другом листу свежња 33. почиње овај запис:

Мелетин Милењковић б. м. Православни Митрополѣт даярскій і вѣи Босні престави се въ лѣто гѣи .я.џ.м. диктемврѣ дн. к.д. въ Саракѣ въ ікоѣ рѣзидѣнціи, въ дни блаженнѣшаго і стѣшаго гѣа гѣа Іоаннѣа караѣаоголѣ, грѣка константинополца, ѣже млчѣи на грѣкнѣи пѣнѣи въ к.ѣ. диктемврѣи въ церкѣи іто архѣггелѣкоѣ сараѣвѣкоѣ. правѣи прѣтоль коѣнѣи мѣтрополѣ лѣта к.з. і мѣнѣи з, і добре зпѣи словѣнои ікои ітадо, ѡнде ки гѣдѣ, кѣди имѣ вѣчнаѣ памѣть іа прѣвѣдѣи.

Въ лѣто гѣѣ 1752 іюѣи 22-го днѣ, въ дни блаженнѣшаго и стѣшаго гѣа гѣа Іаданѣа втораго архѣпѣскопа срѣкаго въ патрѣархѣи пѣкаго патрѣарха ко патрѣархѣи срѣкон сѣи поѣнѣи на прѣтоль коѣнѣи мѣтрополѣи Прѣѣнѣи гѣѣ Пѣѣи Лазарѣѣѣ, б. м. православнои мѣтрополѣтѣ даярскѣи и вѣи Боснѣи, иже престави се въ Саракѣ лѣта гѣа 1759 фѣврѣарѣа 2-го днѣ въ дни блаженнѣшаго и стѣшаго гѣа гѣа кѣрѣа втораго архѣпѣскопа пѣкаго патрѣарха срѣкаго.

Овај запис завршен је на 4. листу 36. свежња. Сличан запис налази се, такођер истом руком писан у рукопису, који је у музеју ове цркве забиљежен под бр. 10., такођер испод редова на окрајцима, но о њему ниже.

2. Јеванђеље. — У музеју под бр. 12. На хартији доста рапавој и жућкастој. Величина 29—19 цм. Текст 21—12 цм. Редова на страни 20. Писано крупним, читким уставом, црним мастилом и киноваром, особито наслов и поједини иницијали. Свежњи су од 12 листа и немају пагинације ни сигнатуре. Свежања има 26, листа дакле 332. Напријед је некакав предговор, за тим долазе редом јеванђеља по Матеју, Марку, Луци и Јовану.

На првом листу, испод текста, налази се запис:

Изѣоленниѣ ѡца и спомѣшениѣ иѣа и ѡсѣшениѣ ітаго дѣа кѣпи ико кнѣгѣ на иѣа сѣѣи прѣтѣнои рѣ сѣи Вѣѣиѣи Іѣанѣи.

На крају има овај запис:

Въ лѣто .з.р.б.я. (7171. = 1663.) мѣа авгѣѣ .я. (31.) приложѣи іто дѣѣпо-лѣзѣиѣ кнѣгѣ иѣѣи рѣ сѣи вѣѣѣиѣи сѣфѣѣѣи в' цркѣи ітѣи архѣиѣтрѣѣѣи въ мѣѣ: Саракѣ. Бѣѣ да прѣѣи его.

Рукопис је повезан у дрвене корице, обавијене кожом.

3. Живот светог Саве. — Под бр. 18. у музејској књижници. Списана преподобни Домѣнѣѣѣѣ, јеромонах манастира Хилѣндара. Има свега листа 248. Дужина листа 21 цм, ширина 13 цм; висина текста 15.7 цм дужина реда 10 цм. На једној страни има их 20. Писано на хартији полууставом. На листу 249. има запис, који је опазно и г. Љ. Сто-

¹⁾ Тако сам и сâм 1896. писао у својој књижници: „Српски народ, црква и свештенство у турском царству од 1459—1557.“ у последњем одјељку.

би била добит, али само у толико, што имамо помен о једном архијепископу између 1459. и 1557. године.

4. Литургија. — У књијжници Музеја Старе Цркве забиљежена под бр. 19. Рукопис на хартији хрпавој а мекој писан уставним словима. Дужина књиге 21 *цм*, а ширина 14·5 *цм*. Нема ни почетка ни свршетка. На једној страни има 22 реда, који захватају простор од 15 *цм*. Дужина реда 9 *цм*. Кад је рукопис био цео, свежњци су имали по 8 листа. Нема ни сигнатуре при дну на свежњцима, а нема ни пагинације. На првом листу, који је био прилијеplен за корице, има овај запис:

Син(а) книга летоуригнїа сїа и богодѣуховина ва лето .д.џ.м.ѣ. (1745.) Писа изъ грешни Ми

5. Четворојеванђеље. — У књијжници под бр. 11. Дужина 30 *цм*. Ширина 20 *цм*. Писано лијеним и крупним уставом. Пред јеванђељем Матејиним налази се увод од Теофилакта архијепископа бугарскога. Висина текста 22 *цм*, а дужина реда 13 *цм*. На страни има 29 редова у овом уводу, али текст самога јеванђеља крупнији је, јер на једној страни има 19 редова. Цјело јеванђеље има 40 свежања по 8 листа, свега дакле 320 листа круте и јаке хартије. На првом листу истог текста налази се овај запис:

Сїа єѣ Кѣла ꙗромѣн Хѣкца приложї въ церкѣ сараєкѣю сїѣи архїєпискѣ ва лѣто ѿ рѣ Хїа .дхчд. (1694.) ноѣ к (20).

На крају пак овај запис:

Старѣцѣ Тѣѡдомїе ꙗромонахѣ прилѡжнї єѣѡ и прѣчнїѡѣ ѡавѣднїю Шѡди-ковон ꙗеагїиїє ·х· и триѡдѣ и лѣтоуригнїо великоу и ѡмїлїтирь Божїарѡѡѣ и молїтвєнїкѣ ѡбїєвїѣи да ꙗвѡжнї єѣѡ и прѣчнїѡѣ при сїєрономѡу нїѡмїнѡ Глїгорїю въ лїтѡ ѡмїѡ тїѡдїно и ꙗ.д. (овдїе мислим да је омашка писца и мїєсто ѡмїѡ мислим да треба да стоїи ꙗдїѡ те би тако 8089. било 7089.=1581.) и такѡ ѡпїѣє вѣѣи вѣѣвнїѡм ктѡ нхѣ хѣѣ ѡнїєтї ѡ нгѡ мїєта нїєонїѡм ꙗїєолємїѡ нѡвѣтїѡ или пакѣ зѡвїєтїю да моуїє ѡдїєрїнїца прѣчнїѡ на страшномѡ ѡдѡѡ и да бѡудѣтѣ поѡїжнїѡ нїѡѡм чїєстнїѡм крїєтї въ страшни днѣ ѡдѡ.

Овај је рукопис повезан у дрвене корице, омотане кожом.

6. Акатист. — У књијжници под бр. 21. Рукопис је на 16°. Нема почетка. Писан је 1558. године, као што се види из записа, који је изисо г. Љуб. Стојановић у Споменику Срп. Краљев. Академије књ. XXX., стр. 39.

7. Канон молбенија и похвалније. — У књијжници под бр. 14. Облик је рукописа 28 *цм* у дужину 19·5 *цм* у ширину. На страни различан је број редова, или је 23, или 25, или 29. Дужина реда 14 *цм*. Рукопис је писан средњим уставним словима. Свежњци су са по 8 листа.

Како има 19 свежања, то је свега 152 листа. Али крајњег листа нема. Свежњени су при дну посљедњег листа обљежени са а, в, г, д и т. д.

8. Поученије светих отаца или *Ћачникъ* или *Патриркъ*. — У Музеју старе цркве налази се под бр. 16. Дужина књиге 31 цм, ширина 21 цм. Текст захвата у дужину 23 цм, а у ширину 14 цм. На страни има 29 редова. Хартија крута и жута. Цео рукопис има 26 свежања по 8 листа, свега 208 листа. Рукопис је читак и доста лијеп. Као што се види из записа, који је изншо г. Мита Живковић у Гласнику Срп. Уч. Друштва књ. LXIII., стр. 197., писао га је ђак Митар по запо- вијести г. Михаила Десисалића у Сарајеву у дому Михаила кујунџије. Писао га у вријеме Мустафа-наше, сродника благочестивому и христољубивому патријарху пећскоме кпр Макарију. На посљед- њем листу стоји запис године ,*џ.б.б.* (7073. = 1565.). По томе, кад узмемо списак босанских намјесника, наћи ћемо да је године 1564. и 1565. био намјесник у Босни Мустафа-бег Соколовић. Према томе српски патријарх Макарије I. и Мустафа-бег Соколовић, намјесник Босне и Херцеговине рођаци су. Какви? То сам расправљао у нарочитом дјелу, које је већ у штампи¹⁾.

Поред ових записа на овом рукопису има још и других. На посљед- њем листу има овај запис, који пије изншо г. Живковић:

Книга Бгохранимаго мита Сарајева. Ће чрта многогрѣшнн *иеромона ѿ Хриѿфоръ ѿ матири Житомианѣа*, иже ко Херцеговини близъ *Моѿара*. *Аѿто гдѣ 1755. мѣа аѿ 27.*

За тим налази се још и овај запис:

Бѣа книга гдѣ Сарајева. Писа въ лѣтѣ ,џрѣџ. (7197. = 1689.)

Тајном буквицом налази се и овај запис:

Авца тѣѣѣѣѣ х (*Авра. Хоповац*). Остатак се не да прочитати.

¹⁾ Ради значаја ове бљешке ја повоспм овдје цпо тај запис са неважним исправкама: *Покле-
лѣнїемъ гдѣ Михаила Дѣисалича и кратїемъ его Николи и Драгобратоу троудшѣе
ѿ семъ писани азъ многогрѣшнн и оканнн и мѣншы въ чѣцѣ богати грѣх'мнн и
оубогымъ добрымъ дѣлн дѣлкѣ Мїтроѿ ѿ свои друга и пѣ пѣ въ мѣстоу Сараевѣ
къ благоѣтѣваго хрѣтіанн на дшмоу Михаїла кдѣн'жїе Дѣисалин(ча) въ велицен
чѣты и оуирѣнїю. Мїю же юнїе нѣкъзрѣстїнїе и колѣнѣ каїю се не грѣдѣ ниже
поѣаѣе аще не роукою нѣ езѣкѣ аще боѣтъ что погрѣшннно ч'тоуѣе люб'ве
рѣ хѣѣ направлннїе и нѣ троуднѣшаго и ѿ семъ блѣнтѣ а не клѣнтѣ ко рѣ
такѣ могѣ — Тоѿи Босноу поѣрѣжнцѣ великомоу Моустафа пашн ѣѣонн'жѣ
благоѣтѣкѣмоу и холюбнѣмоу патрїархоу пѣнкомоу кѣ Макариѣу поѣрѣжнцоу ѣѣекѣкоѣ
начїѣтко и Бѣлгарѣ и поѣр'кѣмъ странѣ. Послїе овога лѣтомъ роукомъ, којомъ је и цпо рукописе
писан: *Допѣ мѣа ѣ ѣ. дѣа въ лѣ ,џ.б.б.* (7073. = 1565.) *кѣѣ ѣ ѣ. ѣ. ѣ. въ домъ
Михаїловоу.**

Він п'ятий місяць Варв'яка підписав грешни кѣцѣкъ (кѣриць) іеромонахъ хождѣндѣръ (Хопобаць) лето 3.і.и.ѳ. (7205. = 1705.) місяця мая кѣ. (20.). Поред ового стоїть у арапскимъ цифрама 1693.

У почетку овога рукописа налази се запис:

На последњем листу налази се запис, који је преписао М. Живковић и печатао у LXIII. Гласнику Срп. Учен. Друштва, стр. 200¹⁾.

... иже въ лѣто 3.р.55. (7166.=1658.) индиктѣ ѿ нѣа . . .

¹⁾ Kako je ovaj važni pitanja sa nekim pogreškama, možda štamparskim a možda i omlačkom prepisivača, to ga iznosim ovdje onako, kako sam ga ja pročitao i prepisao:

[illegible]

читкога устава. Има мјеста, писаних киноваром. Напријед је орнаменат у облику квадрата. Снопићи имају 8 листа. Сигнатура снопића а, в г, д и т. д.; свега 50 снопића, дакле 400 листа. Сваки је снопић обиљежен при дну на средини испод текста, а и на крају тако исто. Хартуја је чврста, дебела, а мјесто, гдје је текст, глачано је.

Осим записа, који је забиљежио г. Љуба Стојановић у Споменику Срп. Краљ. Академије књ. XXX., стр. 42., а који се налази на првом листу 39. свезака стр. 3, има на дрвеним корицама:

На ђ.џ.м.з. (1747.) прве приде вѣдени Ядан(и)ни, Греки патриарх љ Сарики.
Испод тога:

Сна гѣа и божитина книга глаголемы Закѣны мѣтѣа Тѣици вѣ лето ,з. (7000.=1492., али биће да је година непотпуна). Испод тога то исто, само је година забиљежена: вѣ лето ,з.ѣ.к.д. (7224.=1716.), писао некакав Глигорије ђакон.

При крају налази се списак митрополита и архијепископа цариградске патријаршије, а одмах за тим, као завршетак, тумачење латинских ријечи.

12. Бесједе св. отаца. — У књијници под бр. 10. Величина 29 цм и 20 цм. Текст 20 цм и 12 цм. На страни 27 редова. Рукопис је на јакој и глаткој хартији писан средњим уставом. Листови су доста расути. Свежњи имају по 8 листова. У почетку је орнаменат у бојама. У орнаменту има извучених птица. Рукопис има и по који лијеп иницијал, извучен киноваром. Повезан је у дрвене корице.

Записа има на окрајцима листова испод текста. Опazio их је и преписао М. Живковић у поменутом Гласнику Срп. Учен. Друштва на стр. 204., само што у њима има погрјешно читаних мјеста, особито у првом запису. Овај први запис износим овдје онако како сам га ја преписао:

Млетин Милековичъ в ѿ прѣкопакнѣ мѣтрополѣ Даварки і кин Бонѣ прѣтабѣ се во Сарике вѣ свои резиденциѣ лѣта гѣи ,ђ.џ.м. (1740.) дѣк (код Живковића вѣк) к.д. (24.) гѣ вѣ дни (код Живковића кнѣ) вѣженишѣ (код Живковића вѣжениша) и гѣишѣ (код Живковића гѣиша) гѣа гѣа Іоанкіа Карѣаоглѣ грека Константинополца, іже мѣчѣ се (код Живковића мѣже) нѣ гроенимъ его пенѣмъ вѣ церкви гѣишѣ Архѣстратѣговъ вѣ Сарике дѣк (код Живковића вѣк) к.д. (25.). Правилъ прѣстољъ босанѣкѣ мѣтрополѣи лѣтѣ кз (код Живковића кз) і мѣнци ѣ. (код Живковића з) і докѣ зпѣсе вѣ прѣкопакномѣи мѣкиноѣи кѣѣ стадо. шѣде вѣ гѣдѣ вѣди мѣд вѣчнамъ пѣмѣтѣ ја прѣветнѣи.

Остала два записа тачније је преписао г. Живковић но овај први. (Гледај их у поменутој књизи Гласника стр. 204. и 205.) Само у другом запису у посљедњем реду мјесто године ,ђ.џ.м.д. треба ,ђ.џ.д. У посљедњем запису у посљедњем реду мјесто октобра треба декебра.

14. У записнику старе сарајевске цркве, који се такођер налази у њеном музеју, налази се на 18. листу 3 међу приложницима цркви од 1682. год. и Никола даскал, што значи, да су Срби у Сарајеву још онда имали школу и учитеља. Тиме почетак српске сарајевске школе много је ранији, но што је то речено у „Првом годишњем извјештају српских основних и више дјевојачке школе у Сарајеву“.

ВЪ ЛѢТО 7164. (= 1656.) МЦА Ю 3. (7.) ДН ДА И ЗНА КАКО ПОГОРЕ
САРАЕВО И ВАРОШ И ЦРКВА И ЛАТИНСКА МАЛА И ЛАТИНСКА ЦРКВА.

На седмом листу налази се овај запис:

Паки въ лѣто 73.25. (7166. = 1658.) апрѣа ѡбращѣ хрѣтоименити (л)юдѣ
мѣста Сараяа прѣкин, и рѣднѣи и помѣднѣи, вѣи кѣпко вѣжилъ прозволѣніемъ
градити црковъ стѣихъ ѣаъ вѣпильни храмъ. И погатакише братію кон ѣ бити
здравити дѣлѣ, то естъ хачѣа Іѣнко, хачѣа Мадѣ, хачѣа Бѣдѣ, хачѣа Стѣфѣа Главаш,
Сава тѣрзѣа, Никола Копрѣа, Давѣ еклиѣа, Ранко вѣрѣа, Сава кѣмѣа и т. д.

У наведеним рукописима има још записа, али њих је објавио или г. М. Живковић у Гласнику Учен. Друштва књ. LXIII. стр. 179.—220., или г. Ђ. Стојановић у поменутом Споменнику, стр. 39.—42.